

HET INDISCH NIEUWS

N.V.
„HET INDISCHE NIEUWS”
Directeur: G. de Pree
Hoofredacteur:
L. F. Tjijmstra



Bureau Red. en Admin.:
Vondelstraat 125
Tel. 391429 - Giro 85369
's-GRAVENHAGE
Abonnementsprijs:
p. kw. f 4.—, p. Nr. f 0.35

Geïllustreerd Weekblad uitsluitend gewijd aan de Overzeesche Gebiedsdeelen

Voor advertenties wende men zich uitsluitend tot het Bureau Bouwmeester en v. Leeuwen, Heerengracht 60, Amsterdam.

Thuis!

Wij herinneren ons, — van bijna dertig jaar geleden! —, een gesprek met een oude, vriendelijke baboe in Bondowoso, in Oost-Java, waar wij voor een kort verblijf bij vrienden logeerden. Wij waren nog niet zoo lang in Indië, maar toch vlotte het gesprek op den passar, waar wij het oudje ontmoetten, reeds aardig. Nieuwsgierig als die oudjes zijn, informeerde zij belangstellend wat wij deden en bij wie wij woonden, om ons toen opeens de vraag te stellen:

„Kapan poelang, toean besar?” „Wanneer gaat u naar huis, mijnheer?”

Wij keken op ons horloge en antwoordden prompt: „Over een half uurtje, boe.”

Toen lachte die oude, aardige baboe. Er lag iets van „kassian” in dien lach en in de oogen en in de geheele uitdrukking van dat oude gerimpelde snuitje. En toen wij verwonderd vroegen wat zij bedoelde, verklaarde zij het ons:

„Poelang negeri Blanda, toean besar!”

Ons huis, ons „thuis”, was in Holland. Baboe beschouwde ons, wel niet als een doortrekkend vreemdeling, maar dan toch als een doortrekkend vriend. „Thuis” konden wij ons in haar land niet voelen, meende zij. En daarom informeerde baboe wanneer wij weer naar Holland terug zouden gaan:

„Kapan poelang, toean besar?”

Wij hebben het vriendelijke oudje later niet meer ontmoet om haar te kunnen vertellen, dat wij ons wél thuis zijn gaan voelen in haar land, omdat wij ervan zijn gaan houden. En toch, toen eenmaal het oogenblik kwam, waarop wij, aan boord van de naar Holland koersende boot, de kust van Java in den nevel zagen verflauwen, toen moesten wij wéer denken aan dat babbeltje met de baboe, lang geleden, op den passar in Bondowoso. Er zat tóch wel iets in dat „poelang”, dat niet onder woorden te brengen was, een gevoel dat was blijven leven diep in een verborgen hoekje van het hart.

Eenige duizenden Nederlanders uit Indië zijn in de afgelopen dagen in Holland aangekomen en er zullen nog eenige duizenden landgenooten volgen. Mannen, vrouwen, kinderen. Op jaren van ingespannen arbeid onder de tropische zon, volgden jaren van diepe ellende, van schier ondragelijke vernedering, van lichamelijke en geestelijke lijden. „Kapan poelang?”, misschien is die vraag in de zwarte, bittere, laatste jaren van hun Indisch verblijf wel ontelbare malen gesteld en even zoovele malen onbeantwoord gebleven.

Maar nu zijn zij: *Thuis!* Thuis in Holland. En wij hier in Holland doen al het mogelijke, naar onze beste krachten, deze gerepatrieerden zich thuis te laten voelen, goed en veilig in ons weliswaar gehavende land, maar bewoond door menschen, met liefde, gegroeid en verinnigd vaak door eigen leed, en met begrip in het hart.

Welkom thuis, landgenooten! De dagen zijn kort, de wind is guur en zonloos is vaak de hemel. Maar wij gaan de Lente tegemoet, nieuw leven, dat weer opbloeien zal, sterk en schoon, ook een barren winter ten spijt.

Nieuw leven. Het oude heeft afgedaan. Zoovelen van hen hebben jaren geleden den geheimzinnigen roep van het Oosten, — the call of the East! —, niet kunnen weerstaan. Zij zijn over de zeeën getrokken, een nieuw land, een nieuw leven, een nieuwe wereld tegemoet. Zij hebben er gezwoegd, gewerkt, zoo lang het dag was. In Indië gold voor ons, jonge Hollanders, de leuze: Hier doet ieder méér dan zijn plicht! Dat hebben zij allen gedaan, die nu terugkeeren met droefheid en vaak ook met bitterheid in het hart. Een bende plundersaars, een bende profiteurs van de Japansche haatzaai-methoden, hebben hen verjaagd uit het land, waaraan zij hun beste krachten vele jaren hebben gegeven. Wel zegt art. 162, 1ste lid van de wet op de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië: „Allen, die zich op het grondgebied van Neder-

landsch-Indië bevinden, hebben aanspraak op bescherming van personen en goederen”, maar daarvoor is noodig: *Gezag*, en *Gezag*, dat de Oosterling respecteert, was en is nog steeds niet op Java te vinden. Berooid en van alles beroofd, keeren vele duizenden in den schoot hunner familie, in den kring hunner vrienden terug. Maar het „Welkom”, dat hun bij aankomst op vaderlandschen bodem werd bereid, zal in alle harten licht hebben gebracht, nieuwe hoop, nieuw vertrouwen. Heeft ooit ons Volkslied ontroerender geklonken, dan toen het daar werd gespeeld op de havenkade in Amsterdam, waar de schepen met repatrieerenden meerden? Heeft ooit het gesproken Koninklijke woord de harten meer verwarmd?

Wij hebben allen veel geleden in eigen land en begrijpen daarom zoo goed het lijden, dat in Indië uw deel is geworden. Gij betreurt dierbare dooden, die onder de palmen rusten, gij betreurt het goede werk, dat aan uw nijvere handen ontvallen is. Maar, God lof, wij leven nu in een „herrijzend Nederland” en de krachten, die wij samenbinden, richten zich nu ook op een „herrijzend Indië”. Straks, wanneer ge tot rust gekomen zijt en U lichamelijke weer beter gevoeld, dan richt ge het hoofd weer op en verneemt het nieuwe geluid. Indië en de volkeren die het bewonen, zullen u weer noodig hebben. Zeker, er zijn er onder u, die niet meer terugkeeren. Die hun taak hebben volbracht, maar die met toegewijde belangstelling zullen blijven volgen al wat voor Indië's opbouw wordt verricht.

Wij zullen de tragiek van dezen tijd, gerepatrieerde landgenooten, overwinnen in liefde en hoop en vertrouwen. Dan slaan wij de handen weer aan den ploeg.

Maar nu, op dit oogenblik, zijt gij „thuis”. *Thuis!* Goed en veilig op eigen vaderlandschen grond. Geniet dan van dit oogenblik na al die lange, bange jaren.....

De weldaad, die dit woord omsloten houdt, zij gansch uw deel!

Een vriend van Indië en van Nederland

Z. Exc. Karel Erban, Gezant van Tsjecho Slowakije

Als een typhoon wervelde het geweld over Europa, over de wereld. Als een orkaan, die boomen ontwortelde, dijken vernielde, rivieren buiten hun bedding joeg.

En daarna: — een angstige, diepe stilte.

Een beduusde, ontredderde menscheid krabbelt nu weer moeizaam over-eind. Steden zijn verwoest, van kerken en kathedralen staan de ruïnes als groteske skeletten omhoog tusschen het puin der huizen. Lanen en straten liggen bedolven. En de groote, de eenige, de rechte weg, dien wij weer zullen hebben te gaan, is aan deze lanen en straten gelijk: er moet opgeruimd worden, er moet wegvrij worden gemaakt, er moet worden gebouwd en hersteld en met verlangen zien de arbeiders uit naar de grondstoffen. Te midden van chaos en tumult hooren wij weer klanken, die hoopvol stemmen: reeds varen weer de eerste schepen in en uit onze geteisterde havens, weer worden ondergelopen polders drooggelegd, breede verkeersbruggen zijn weer geopend en weer ronken de eerste, machtige machines van onze K. L. M. over de grenzen..... Zoo is men overal aan het werk. Zoo worden weer verbroken banden opnieuw gelegd, verstoord verkeer opnieuw begonnen, oude relaties opnieuw aangeknoopt. Telkens komen weer gezichten terug, die wij kennen en zoo begint in de verstoorde bijenkorf Europa weer het eerste, nijvere leven en klinkt voor den goeden verstaander reeds duidelijk hoorbaar het eerste, nu nog zwakke gonzen dat eens zal aanzwellen tot het machtige, rhythmische koraal van den arbeid van allen vóór allen, waarlijk het waardigste lied dat de menscheid zingen kan, omdat het in zich draagt een diepe, internationale belijdenis van dat internationaal geloof, dat ons leert God lief te hebben boven alles en onzen naaste als ons zelve.

Internationale banden moeten weer gelegd, want in de wereld, die nu komen gaat, zal geen plaats meer zijn voor nationale afzondering, autarkie en dergelijke. Het is een tijd waarin wij onverwacht geschokt worden bij het hooren van namen van hen, die niet zullen keeren, waarin wij ons ook, schier dagelijks kunnen verheugen over ons dierbaren, die wij onverwacht en ongedeed terugzien.

Zulk een vreugde was voor mij gelegd in het statige huis op den hoek van de Laan Copes te 's-Gravenhage, recht tegenover het Vredespaleis. In de groote zalen en kamers zijn reeds meubelen binnengebracht, maar nog is ook dit huis „in opbouw”, nog lijkt alles er „voorloopig”, nog wordt er gesjouwd en getimmerd, arbeiders op ladders torsen een zwaren kroon naar het plafond en op de enorme, uitgerolde tapijten glinstert nog de naphthaline. Het is met dit huis als met den grooten weg, die van het oude naar het nieuwe Europa leidt: er moet veel gedaan worden. En ook hier worden weer de eerste banden geknoopt, die het eene land en volk aan het andere land en volk moeten verbinden. De eerste bezoekers komen reeds,

nog ietwat onwennig, binnen en vragen: „Is het gezantschap al open?” Ergens, in een der véle vertrekkende rinkelende hardnekkig een der véle, nog op den grond staande telefoontoestellen, een deur slaat toe en een vrouwenstem roept vragend door het nog lege huis: „Monsieur le ministre? Monsieur le ministre!”

Die roep geldt den man naast mij, een ietwat gebogen, doch nog jeugdige gestalte, met een fijn, intelligent gezicht: een man, die wel een wijsgeer, een geleerde, een aestheet of een diplomaat moet zijn. Of... een charmante en gunstige samenstelling van alle vier.

Dit is de man, van wien het een vreugd



Zijne Exc. KAREL ERBAN
Gezant van Tsjecho Slowakije.

is hem in ons land weer te zien, want in hem keerde een warm en groot vriend van Indië en van Nederland tot ons terug: Zijn Excellentie Karel Erban, gezant van Tsjecho Slowakije.

De heer Karel Erban kwam in 1919, dus onmiddellijk na den vorigen wereldoorlog en de bevrijding van zijn vaderland, aan het ministerie van Buitenlandse Zaken te Praag, in 1920 en 1921 vertoefde hij in Egypte (van dien tijd af dateert zijn belangstelling voor oud Egyptische kunst en geschiedenis). Daarna was hij wederom te Praag werkzaam om in 1927 Europa te verlaten. Hij werd vice-consul in Indië en woonde drie volle jaren te Batavia. Van dien tijd af is zijn sympathie voor dat verre tropische wonderland en Nederland begonnen, een gevoelen dat later tot hechte vriendschap uitgroeien zou. Op 30 Mei 1931 verliet hij Java. De post van secretaris aan het Tsjecho Slowaaksche Gezantschap was opgekomen en Buitenlandse Zaken te Praag achtte hem hier den juiststen man op de juiste plaats. Zijn kennis aangaande Nederland en de Nederlanders kwam hem zeer van pas. Als legatie-secretaris, o.m. speciaal belast met pers-

zaken, heeft de heer Erban gewerkt op een wijze, die den vriend van Indië en Nederland hiër vele vrienden van Tsjecho Slowakije deed winnen. Hij bleef hier tot Januari 1939 en werd toen teruggeroepen naar een Praag, dat in een tragische en bewegende crisis verkeerde. Adolf Hitler had het door de bezetting van Sudetenland en de moderne Tsjechische Maginot-linie ontmanteld en toen zijn gemotoriseerde nazi-horden „Sieg-Heil” brullend, met nieuwe schending van alle gegeven eerewoorden, de oude Moldaustad binnen rolden en het bloedig hakenkruis heschen op de tinnen van het Hradschin, — toen wist Karel Erban door de mazen van het net te glippen: een avontuurlijke „narrow-escape” en wederom zagen wij hem hier in Nederland verschijnen, waar hij ijverig en met den inzet van al zijn krachten begon te werken voor het nationale central comité te Londen en de (latere!) Tsjecho-Slowaaksche regeering Benesj.

Voor den tweeden keer sloeg de plumpe vuist van het nazi-dom in zijn richting uit: op 10 Mei 1940! Op 13 Mei verliet hij als vluchteling naar Engeland den Nederlandschen bodem, een der laatste schepen die IJmuiden verliet, bracht hem over. Hij kwam te Londen aan: zonder bezit, zonder geld, berooid van alles wat hij had, met enkel de kleeren, die hij droeg en zijn actetasch met papieren. Daar wachtten een nieuw bestaan en nieuw, dringend werk. Karel Erban werd de verbindingsman tusschen het nationaal comité en de Nederlandsche regeering. Doch niet alleen werd hij met de betrekkingen tusschen de Tsjecho Slowaaksche- en de Nederlandsche regeering belast, hij hielp den Tsjechischen informatiedienst organiseren en kreeg van dezen dienst de geheele leiding in handen. Daartoe behoorden een persbureau, een uitgeverij, een tweetal in het Engelsch verschijnende couranten, één Tsjechische courant, de verzorging van een eigen radiodienst van Londen uit, film- en fotodienst, militaire propaganda, cultureele propaganda enz. Meer dan tweehonderd boeken zijn onder leiding van den heer Erban over de geheele wereld en in alle talen uitgegeven, tot in het Chineesch toe, voor de Chineseche Tsjoenking-regeering. Behalve in Londen, werkten ook Tsjechische uitzendingen in Beiroet, Cairo, en zelfs in Sjanghai, Buenos Aires en Manilla, tot dáár de nazi's van het Oosten, de Japansche Samoerai-horden doordrongen. In de oorlogsjaren werd het contact tusschen onze regeering en den heer Erban nog nauwer. Hij werd benoemd tot chargé d'affaires en tenslotte overhandigde hij op de Nederlandsche ambassade te Londen, in November 1944 zijn geloofsbriefven als gezant van zijn vaderland. Dit gebeuren verdient een afzonderlijke noot: voor het eerst overhandigde de gezant van een vreemde mogendheid zijn geloofsbriefven in de Nederlandsche taal.

Dan kwam het slot. De volkomen ineenstorting van den bloedigen Hunnenschans, die van Hammerfest tot Baskenland was gegraven, de ontreddering van het innerlijk verrotte regiem. De

catastrophe voor de geweldenaren. Het roemloos einde van den hysterischen schreeuwer.

Op 21 September van vorig jaar, keerden Z. Exc. Karel Erban met zijn echtgenoot terug naar Nederland, waar hij als een oud vriend met vreugde werd verwelkomd. Dat het echtpaar van de eerste gelegenheid die zich voordeel gebruik maakte om door te reizen naar hun eigen vaderland, zal elkeen zich kunnen begrijpen. „De liefde tot zijn land is ieder aangeboren” schreef Vondel in zijn „Gijsbrecht van Aemstel” en in hoe lang hadden de heer en mevrouw Erban de stad van het Hradschin, van den Sint Veitsdom en van de duizend paleizen en tuinen niet gezien... Welk een ontroerend weerzien moet dat zijn geweest voor den man, die al die jaren voor de bevrijding van Tsjecho Slowakije had gewerkt.

Doch lang duurde hun verblijf aan de Moldau niet. Het werk in Nederland riep. Het huis wachtte... En... de arbeid op het economisch en cultureel grensgebied van twee landen, die door hun ligging ver van elkaar verwijderd, — maar die toch door veel gemeenschappelijks verbonden zijn.

Nederland en Tsjecho Slowakije.

„Nu ongetwijfeld nog méér dan vroeger hebben wij gemeenschappelijke belangen en punten van overeenkomst”, zegt Exc. Erban. „Niet alleen dat wij ons in de toekomst moeten beschermen tegen een herhaling van Duitsche agressie, maar ook in den wederopbouw van onze handel en industrie kunnen wij elkaar helpen. Meer dan in het verleden is ieder land aangewezen op andere landen. Elk onzer zoekt weer afzetgebied. Nederland is door zijn positie tusschen Azië en Europa en niet minder door zijn ligging, aangewezen op dóórvoer. Het heeft achterland noodig. Het zal goed doen daarbij aan ons te denken, zooals wij het aan Nederland doen. Nog is het transitie over het verwoeste Duitsche gebied een probleem van den eersten rang, doch gij en wij bezitten deskundigen om zulke problemen op te lossen, overal waar zij zich voordoen bij snelverkeerswegen, spoorlijnen, waterwegen of luchtverkeer. Ook Nederland's positie overzee kan voor ons



van belang zijn, evenals wij in dit opzicht voor Nederland weer veel beteekenen, kunnen als wij van weerskanten in wederzijdsch vertrouwen en goeden wil samenwerken.”

En zoo is het gesprek weer op het Oosten gekomen.

Onwillekeurig zien we beiden even naar de kleine Javaansche bronsplastiekjes, die reeds uitgepakt staan: herinnering aan de drie jaren verblijf in tropische gewesten. „Het zijn drie onvergetelijke jaren geweest”, — zegt de man tegenover mij.

Bewondering voor Neerland's werk in Indië.

„Drie jaren waarin ik met stijgende belangstelling heb mogen zien welk een geweldig en opbouwend werd Neerland's zonen in overzeesche gebiedsdeelen hebben verricht; welk een arbeid van civiliseerenden aard de Nederlandsche regering onder vaak moeilijke omstandigheden tot stand heeft weten te brengen. Ik denk aan de administratie van het gouvernement en van zoovele groote wereldbedrijven, aan de moeilijkheden, die overwonnen moesten worden bij het transport: breede verkeerswegen zijn aangelegd, spoorlijnen, autoverbindingen, en dan — zeker niet in de laatste plaats — het bewonderenswaardig pionierswerk van het Nederlandsche luchtverkeer: van Indië naar Nederland en omgekeerd door de K.L.M. en in Insulinde zelf het steeds belangrijker wordende net van de K.N.I.L.M., met haar lijn op Australië. En dan: radio en telefoon. Wat is dat niet een geweldig werk geweest. Van ginds uit kon ik het gezantschap in Den Haag opbellen.

Daarnaast: het werk op technisch terrein, bruggenbouw enz. De cultures, landbouw, boschbouw; wat is er niet gedaan op het gebied van hygiëne en volksgezondheid. Hoevele Nederlandsche slachtoffers zijn er niet gevallen bij al dat pogen en hoeveel van Neerland's mannen hebben niet de beste jaren van hun leven doorgebracht in een soms ongezond klimaat, omdat hun taak hen daar riep.

Op grond van mijn persoonlijke ervaringen en den Javaan en den Nederlander kennende, meen ik dat er in de nabije toekomst een bevredigend accoord gevonden zal worden. Daaraan kan men niet twijfelen.”

Als de heer Erban over Indië spreekt, weten wij uit eigen, oude ervaring hoe groot zijn belangstelling en liefde voor dat wonderbare Insulinde is. En niet alleen de zijne, doch ook die van Mevrouw B. Erban-Srbova, die in de drie jaren van haar verblijf in de tropen Maleisch leerde spreken en in den omgang met den Javaan, vooral met het natuurlijke, eenvoudige volk, een groot genoegen vond.

„De Javanen zijn een fijnbesnaard en talentvol volk”, zegt de heer Erban. „En ook: een volk met een oude kunst en beschaving.” Dat deze woorden niet voor de leus zijn gezegd, bewijst wel de kleine collectie Oostersche souvenirs, die Mevrouw Erban met smaak heeft samengebracht. Zij getuigt van bewondering voor de kunst van het Oosten. Zoo vindt men in het Gezantschapsgebouw iets van den sfeer van Indië.

Echt Nederlandsch zijn weer de oude, in leer en perkament gebonden folianten, kwartijnen en octavo's, waaronder koste-



Luitenant-Admiraal C. E. L. HELFRICH
Commandant van alle Nederl. strijdkrachten in het Verre Oosten en Opperbevelhebber der geheele Nederlandsche vloot, die namens het Koninkrijk der Nederlanden het protocol van de overgave van Japan heeft ondertekend, en die, in verband met de reorganisatie van het opperbevel in den Pacific, naar Nederland terugkeert.

lijke drukken van Elzevier, in de boekenkast van den gezant en het Delftsch blauw, en de Nederlandsche schilderstukken. Recht tegenover mij ziet een levensgrote „Arbeider” van Jan Toorop op ons neer.

„Ik heb veel aan mijn verblijf in het Oosten te danken”, verklaart Exc. Erban. „Ik beschouw die jaren in Batavia als een uiterst belangrijke periode in mijn leven. Ik zal niet beweren „de” belangrijkste, daarvoor is er tusschen 1938, 1940 en 1945 te véél gebeurd. Maar wél kan ik zeggen dat ik ginds heb leeren verstaan wat „wereldhandel” en óók wat „wereldgeest” beteekent.” En met een fijn glimlachje: „Ik zat bij gróóte meesters, weet u.”

„Door het Orientale Instituut te Praag is mijn boek „Handel met Nederlandsch-Indië” uitgegeven, dat mijn commercieele inzichten uit dien tijd weergeeft.”

Als de gezant het vraaggesprek eindigt, zegt hij: „Ook cultureel zal tusschen onze landen veel kunnen worden gedaan. Amsterdam is een groot, geestelijk schepend centrum aan de Noordzee-kust. Praag is een brandend centrum van cultureele beteekenis in Oost-Europa en een brug van den eersten rang voor het contact met alle Slavische volkeren.”

„In ons land leefde eens de groote humanist Comenius. In uw land ligt hij, in de kerk te Naarden, begraven. Maar in ons beider landen leeft zijn geest verder, verwant aan onzen Masaryk, aan uw Erasmus en Hugo Grotius: een geest van democratie, wil tot vrede en verdraagzaamheid. Dat is een fundament waarop wij een sterk huis van vriendschap kunnen bouwen.”

E.

Een vergeten wegbereider

van de

Nederlandsche betrekkingen met Indië

Voordat in 1596 de eerste Nederlanders zelf den weg naar Indië vonden, zullen ongetwijfeld reeds tientallen landgenooten, in Portugeeschen dienst varende, den Indischen Archipel hebben bezocht, die, in de Lage Landen weergekeerd, voor een aandachtig gehoor hun al of niet opgesmukte verhalen ten beste zullen hebben gegeven. Helaas zijn deze berichtgevers evenals de belangwekkende relazen hunner tochten op enkele uitzonderingen na, aan de vergetelheid ten prooi gevallen. Onder de enkelen van hen, wier namen voor het nageslacht bewaard zijn gebleven, bevindt zich een tweetal mannen, die hun ervaringen, zoo aangaande de te volgen koersen als de toestanden in het Oosten en den handel aldaar, bij monde en geschrift bekend maakten. Dit waren Dirck Gerritsz. Pomp alias Dirck China, die waardevolle cartografische gegevens verstrekke, en, verreweg de belangrijkste van beiden, de Haarlemmer Jan Huygen van Linschoten, die met zijn „Itinerario, Voyage ofte Schipvaart van Jan Huygen van Linschoten naar Oost- ofte Portugaels Indien 1579—1592” *) een omschrijving leverde van de te volgen koersen en aan te loopen havens en ververschingsplaatsen, en deze vergezeld deed gaan van de eerste Nederlandsche beschrijving der landstreken, volkeren, dieren en planten uit de verschillende deelen van Voor-Indië, den Indischen Archipel en het verdere Oosten. Dit werk heeft, naast de begeerte naar ruimer winsten en den wensch om de vijandelijke Portugeesche havens te mijden, in belangrijke mate bijgedragen tot de met succes bekroonde poging, een eigen verbinding met het Indische wonderland tot stand te brengen. Uit Linschoten's boek kon men immers opmaken, dat de macht der Portugeezen in Indië lang zoo groot niet was als men hier te lande wel meende en dat zij buiten Malaka en de Molukken bijv. Java en Sumatra weinig of nooit bezochten en op deze eilanden ook geen versterkingen van eenige beteekenis bezaten.

Van het drie-deelige werk, dat in 1596 in zijn geheel verscheen, werd van het tweede deel, het „Reysgeschrift van de Navigatien der Portugaloyers in Orienten” (zie afb.), reeds een jaar te voren door Cornelis de Houtman op zijn beroemden tocht naar Indië (zie afb.) een exemplaar meegenomen, waarbij, blijkens de journalen dezer reis Linschoten's aanwijzingen voortdurend met aandacht bestudeerd en grootendeels ook opgevolgd zijn. Het was dan ook naar aanleiding van het door hem meege-deelde t.a.v. de Portugeesche macht op

Java, dat deze eerste Nederlandsche poging om met de Indische wonderwereld in contact te komen, zich rechtstreeks op dit eiland richtte en wel inzonderheid op het Westelijke uiteinde daarvan, waar later ook de hoofdstad van ons Indische Gebiedsdeel verzezen is. Het verband tusschen Jan Huygen van Linschoten's werk en de Nederlandsche betrekkingen met Indië treedt door het bovenopgemerkte zoodoende wel duidelijk aan den dag.

Stelt men zich immers eens voor hoe Nederland's eerste aanraking met Indië zich ontwikkelde zou hebben zonder de waardevolle mededeelingen van Linschoten.



Jan Huygen van Linschoten, Houtman's reis

„Het plan om rechtstreeks naar Indië te gaan varen” — zoo lezen wij in het reeds genoemde boek van Mr. van Balen — en te trachten aldaar regelrecht zaken te doen, was in Nederland nu eenmaal ontstaan en tot rijpheid gekomen. Tot het ondernemen van de Eerste schipvaart zou dus ongetwijfeld onder alle omstandigheden besloten zijn. Alleen zou men zich dan vermoedelijk terstond gericht hebben op het Indische vasteland, ja wellicht juist op de (Portugeesche) hoofdplaats Goa zelf; in dat geval zou het kleine en niet zoo bijzonder weerbare eskader van Cornelis de Houtman waarschijnlijk terstond de hoofdmacht der Portugeezen tegenover zich gevonden hebben. En aangezien ook in latere jaren alle Nederlandsche pogingen om Goa te veroveren mislukt zijn, zoo zou ook reeds bij een eerste ontmoeting de kans zeer groot zijn geweest dat de onzen in dien strijd het onderspit hadden moeten delven. De mare van zulk een ramp zou dan op zijn gunstigst een goed jaar later tot in Nederland doorgedrongen zijn, en van verdere pogingen zou men onder die om-

standigheden dan misschien wel hebben afgezien..... Dit alles is echter juist niet geschied. Linschoten kwam in zijn vaderland bijtijds terug om zijn schat van kennis ter beschikking te kunnen stellen van de voorgenomen expeditie naar Indië. En onder de aanwijzingen die van Jan Huygen afkomstig waren, is ontegenzeggelijk verreweg de belangrijkste geweest het advies om het die eerste keer eens te probeeren op het westelijke uiteinde van Java, omdat de Portugeezen daar niet zaten, want de Javanen brachten immers alles zelf naar Malakka!”

Den grondslag voor zijn boek legde Linschoten tijdens zijn 5-jarig verblijf te Goa — de hoofdstad van het Portugeesche koloniale rijk op de West-kust van Voor-Indië — waarheen hij in 1583 als secretaris van den aartsbisschop Vincente da Fonseca vertrokken was en waar hij een massa gegevens omtrent alle kuststreken van den Indischen en Stillen Oceaan verzamelde, gedeeltelijk door eigen waarneming of het afschrijven van diverse archiefstukken, gedeeltelijk uit de ooggetuigenverhalen van reizigers, die genoemde gebieden juist bezocht hadden en waarvan er in deze stapelplaats van het Oosten gedurig wel eenige te vinden waren.

Voor de beschrijving der niet persoonlijk door hem bezochte Oostersche landen — zelf is hij nooit oostelijker dan Goa gekomen — heeft Linschoten ook meermalen uit oudere Portugeesche werken geput, waarvan wij in de eerste plaats het wel zeer weinig objectieve, en niet van holle rethoriek vrij te pleiten heldendicht van Camoes „Os Lusíadas” moeten noemen. Opmerkelijk is in dit verband echter, dat in zijn werk niet het minste spoor is te vinden van bekendheid met enkele der erkende standaardwerken van zijn tijd, zooals de commentarissen van den grooten onder-koning D'Albuquerque en De Barros' „Da Asia”, waarvan de drie eerste deelen toentertijd toch reeds verschenen waren. Zijn kennis omtrent den Indischen Archipel ontleende hij, naast den dichterlijken bombast van Camoes, o.a. aan de mededeelingen van een zekeren Gerrit van Afhuijsen, een Antwerpenaar, die gedurende 14 maanden in Malakka vertoefd had en die Linschoten op zijn terugreis naar Portugal in 1589 op St. Helena aantrof.

In 1592 wederom in Holland teruggekeerd, alwaar hij zich in Enkhuizen vestigde, zette Linschoten zich volijverig aan het uitwerken van zijn aantekeningen, een bezigheid, waarbij hij de actieve medewerking genoot van een toentertijd in Enkhuizen vermaard geneesheer-geleerde Dr. Paludanus (verlatinisering van Ten Broecke) van wiens hand een groot aantal als „Annotatio D. Paludani” aangeduide toevoegingen in den tekst zijn ingelascht. Na nog twee keer te hebben deelgenomen aan mislukte pogingen, een korteren weg naar Indië om het Noorden van Azië te vinden, gaf hij in 1596 met een

*) Volledig heruitgegeven vanwege de Linschoten-Vereeniging (1e en 2e dl. 1910, 3e dl. 1934). Het 1e deel wordt voorafgegaan door een belangwekkende inleiding met een biografie van Jan Huygen van Linschoten. Zie ook het zeer interessante werkje van Mr. W. J. van Balen, „Naar de Indische Wonderwereld met Jan Huygen van Linschoten”, Amsterdam 1942.

octrooi van de Staten-Generaal, zijn be- roemd geworden „Itinerario” uit, waarbij in Holland voor het eerst uitvoerige mededeelingen over Oost-Azië en met name den Indischen Archipel in druk versche- nen. Dit boek was in sommige opzichten een ware openbaring. De belangrijkheid ervan werd dan ook spoedig in breeden kring erkend en binnen enkele jaren ver- schenen vertalingen in het Engelsch, Hoogduitsch, Latijn en Fransch. Langen tijd genoot het boek een groote autoriteit, totdat de omstandigheden zich allengs wijzigden en een nieuwere berichtgeving over deze landen rijkelijker begon te vloeien. Steeds meer werd het nu door recenter en wetenschappelijker werken

REYSGHESCHRIFT

Hande Navigatien der Portugaloy- sers in Orienten / inhoudende de Zeevaart / lood van Portu- gal naar Oost-Indien

Hande Navigatien der Portugaloy- sers in Orienten / inhoudende de Zeevaart / lood van Portu- gal naar Oost-Indien als van Oost-Indien weder naar Portugal. Inghewijst van Peter Plazius. In Amsterdam, bij Cornelis Claes, op 't VVaer, in 's Schrijff-boeck, by de oude Druyck- Anno M. D. C. XV.

Alle ses ghescrevenlijcken met grooter nauwkeijck ende correctie by een verrydeler, ende teyt die Portugalyche ende Spaensche in onse ghemeyne Neder-landsche Tale ghescreven- teert ende overgeset.

Door IAN HVYGHEN van LINSCHOTEN.



AMSTELREDAM.

By Cornelis Claes, op 't VVaer, in 's Schrijff-boeck, by de oude Druyck. Anno M. D. C. XV.

Facsimilé van het titelblad van het „Reysgeschrift van de Navigatien der Portugaloyers in Orienten”.

vervangen, hoewel het als tafereel van het Portugeesche Indië tegen het einde der 16e eeuw en vooral als eerste Neder- landsche publicatie met mededeelingen over den Indischen Archipel, tot op den huidigen dag zijn waarde in belangrijke mate heeft behouden.

Zonder de bezieling die van Linscho- ten's suggestieve voorlichting is uitge- gaan en zijn moeizaam bijeengegaarde kennis omtrent de zeeroutes van dien tijd zouden de hardnekkige pogingen van de jonge Republiek om zelf den zeeweg naar Indië te vinden zich vermoedelijk niet zoo verrassend snel met volledig succes be- kroond hebben gezien. Deze onvermoei- de baanbreker, nauwlettende opmerker en schrandere raadgever is dan ook nog onze volle aandacht waard, en verdient deze stellig in meerdere mate, dan aan hem ten huidigen dage besteed wordt.

Tot slot laten wij hier nog enkele gre- pen volgen uit hetgeen door Linschoten in zijn „Itinerario” over Sumatra, Java en de Kleine Soendaeilanden medegedeeld werd, mededeelingen, die gebaseerd wa- ren op „alleenlick de clare waerheyt, die ick hier inne naecktelick hebbe ghe- bruijckt”, en die voor zijn verbaasde tijd-

genooten een exotische wereld van onbe- kende verre landen openden. *)

„Recht teghen over Malacca zuydwest aen 10. mylen van 't vaste land, te weten by Malabar, daer die Straet ofte enckte op zijn nauste is, leyt het vermaerde Eylandt, eertijds gheenaemt Taprobana *), ende teghenwoordigh Samatra; wordt oock van sommige Historie schryvers gheenoemt Chersoneso aurea, ander willen affirmeren, dat het Ophir is, daer Salomon het Goudt van daen creech, als die Schrifftuer vermeldt, ende willen segghen dat het in vorighe tyden vast landt ge- weest is met Malacca; Het Eylandt beghint van d' eerste punct, welc comt te- ghen over die Golfe van Bengalen, op 5. graden aende zyde van 't Noorden, ende streckt alsoo voorby Malacca, z. z. o. aen, tot by 't Eylandt gheenaemt Iava ma- jor, al waer het voleyndt op 6. graden aende zyde van 't zuyden, ende heeft in de lenghte 170. mylen, ende 60. inde breedte. **) Die Portegeesen hebben hier gheen plaetsen bewoont, dan dryven haer handelinge op sommige plaetsen, doch weynigh; want die inwoonders brenghen selver veel waren naar Malacca. Het Eylandt heeft veel Coninghen, ende den principaelsten is den Coningh van Da- chem (eigenlijk: d' Achem = van Atjeh) welke leyt by d' eerste punct van 't Eylandt op 4 1/2. graden aen 't noorden;

*) Men lette op de (door ons) vet- gedrukte passages, waarin Linschoten zijn landgenooten er op attent maakte, dat de Portugeezen Java en Sumatra slechts sporadisch bezochten en dat me- de hun macht t.a.v. de inheemsche heer- schers lang niet altijd even hecht geves- tigd was.

*) Dit is onjuist, waar Taprobane de oude naam voor Ceylon was. Een gevolg van deze dwaling is dan ook de tusschen- zin „te weten by Malabar”.

**) Linschoten rekent naar Spaansche mijlen, „van 17 1/2 in een graedt, het wel- cke zijn 15. duytsche (Nederlandsche) mijlen inde rekeninghe”.

Desen Dachem is seer machtigh, ende groot vyandt vande Portegeesen; heeft dickwils Malacca (het Port. bolwerk op het Maleische Schiereiland) benaut ghe- hadt, ende groot quaet aenghedaen, alst nu noch by mynen tyden gheschiet is. ***) Het is langhe gheordineert vande Coninghen van Portugael ende zijn Vi- coreys, datmen soude eenighe conqueste op 't eylandt van Samatra doen, ende daer zijn Capiteynen die noch heden- daeghs sConinghs salaris daer op ont- fanghen ende ghenutten, metten tytel van overste, ofte Adelantado van dees Con- questa: maer tot noch toe en isser niet bedreven, hoe wel zy daghelijcks drey- ghen sonder yet naer te volghen; Het Eylandt is seer rijk van Mynen, van Goudt, Silver, ende Metael, daer af zy goet gheschut gieten, ende edele ghe- steenten, en ander Metalen; Van alle Speceryen, welriekende houten, wortelen, en ander Medecynen; Het heeft eenen vierighen (vurigen) Swevelbergh, ende affirmeren datter een Fonteijn is die louter en enkel Balsem (bedoeld: aardolie) vloeijt; Heeft ooc groote abundantie van Sude..... So zijnder sommige plaets- sen in dit Eylandt daer die Portegeesen handelen, die met die van Malacca haer traffique dryven, als een plaets gheenaemt Pedir, welck leyt 20. mylen van Acheijn, aende Custe teghen over Malacca, van waer comt veel Peper, ende ooc Gout, en van een ander plaets gheenaemt Campar, welck leyt by naest onder die linie Aequino- octiael, op 't selfde Eylandt aen die Zuyd zyde, aen die selfde zyde aende Wester custe van 't Eylandt leyt een plaets, ghe- naemt Manancabo, alwaer men maectt die Pongiaerden, diemen in Indien heet Cryses, welke seer vermaert ende ghees- timeert worden, ende voor 't beste ghe- weer gheacht van gheheel Orienten, daer die Jauwen (Javanen) ende Malayen seer

*** De pogingen om met dezen vorst van Atjeh buiten de Portugeezen om rechtstreeks zaken te doen, zijn overi- gens geen succes geworden, waar bij die gelegenheid Cornelis de Houtman (op zijn tweede reis) en vele anderen vermoord werden.



Int jaar 1595, den 10. Marty, zijn van Amsterdam vertrocken 3. schepen ende een Pinas, om de reyse naar Oost-Indien te beginnen, toegerust van treffelijcke Coopluyden..... (Aanvang van het Journaal of Dagregister van de Eerste Schipvaart.)

met hoveren, ende haer dapper op betrouwen.

Zuydt-oost teghen over 't leste punt van 't Eylandt van Samatra, aende Zuydt zyde vanden Aequinoctiael, leyt net Eylandt ghenaeamt lava mayor, oft groot lava, alwaer een enghde ofte Straet is tusschen Samatra ende lava, ghenaeamt die Strate ofte enghde van Sunda, van een plaets daer by gheleghen, in 't Eylandt lava, also gheheeten; Dit Eylandt beghint op 7. graden aende zuydt zyde, ende streckt also oost ten zuyen 150 mylen lanck: maer vande breede en weetmen tot noch toe niet, want noch niet ontdeekt en is, noch vande selfde inwoonders bekent, sommighe presiemen (veronderstellen) dat het vast land is, van het landt ghenaeamt Terra incognita, dat over die C. de boa Esperança (K. d. Goede Hoop), tot alhier soude henen strecken: maer hier van en is tot noch toe gheen sekerheyt, waer van het voor een Eylandt gherekent wordt..... Dit Eylandt is seer abundant van Rijs, ende alle lijftochten, van Vee, Verkens, Schapen, ende Hoenderen. Avun, Loock, Indiaensche Noten (cocosnoten); van alle Speceryen, als Naghelen, Notemuscaten, Foelie, alle het welcke zy voeren naer Malacca. Die principaelste Haven van 't Eylandt is Sunda Calapa (het latere Jacatra), waer van die straet den naem heeft; Op dese plaets van Sunda valt veel Pepers, ende is beter als die van Indien ofte Malabar, is soo veel datmen daer jaerlicks wel soude laden vier ofte vijf duysent quintalen (60 tot 75 ton) Pepers Portugaels gewicht; Heeft oock veel Wieroock, Benioin van Boninen (= benzoe), gheheeten Folie, Camphora; desghelijcks Diamanten, **op welke plaetsen men wel soude traffiqueren mogen, sonder yemands belet: want die Portegesen daer niet en comen, om dat die Jauwenselvs tot Malacca comen veylen en vercoopen** De waren die daer begeert ende verhandelt werden in manghelinge (in ruil) van dese Speceryen, zijn dese naervolghende, te weten, differente soorten ende colueren van Cattoene Lywaet, welck comt uyt Cambaya, Choramandel ende Bengala, ende ghelooft wel, al waert Lywaet van dese landen (nl. Holland), souden daer meer gheestimeert werden als Cattoene Lywaet uyt Indien.....*)

Vervolghende die streeck ende Custe oost ten zuyen aen 25. mylen voor by lava mayor, beghint het Eylandt van lava minor ofte cleijn lava (bedoeld is Soembawa), en wat voorder het Eylandt genaemt Timor, (alwaer 't Sandelhout wast in groote menichten) ende ander duysent byligghende Eylanden, die sonderlingh so niet gecommuniceert en werden, doch zijn alle bewoont ende vruchtbaer van volck, ende waren gelijk als die Jauwen."

Hiermede besluiten wij deze kleine bloemlezing uit het aan den Indischen Archipel gewijde gedeelte van het „Itinerario", een boek waarmede, zooals in de opdracht aan de Staten-Generaal vermeld staat, Linschoten hoopte, „de principaelste Custen van Asien, ende omligghende Eylanden eer langh onsen Vaderslandt ook bekend te maken."

Br.

*) Een aansporing om tegen de door de Port. uit Voor-Indië aangevoerde weefsels te concurreren.



Behuizing in het Makassarkamp.

Kampen in Batavia

Het Tjideng-kamp en het Makassar-kamp in Batavia hebben beide reeds een zekere sinistere vermaardheid verkregen, zooals trouwens alle kampen in Indië, waar de Japanners tegen alle wetten van menschelijkheid en internationaal fatsoen in, vrouwen en kinderen hebben samengebracht. „Samengebracht" is een veel te mooi woord. Zij hebben ze als vee in vunzige hokken opeengepropt, zij hadden gebrek aan ruimte, aan licht,

aan voedsel, aan medicamenten. De hygiëne liet alles te wenschen over. Wij kunnen ons nu, na alle brieven en verhalen van ooggetuigen, een vrij volledig beeld van deze kampen vormen, waar zoo onnoemelijk veel lichamelijk en geestelijk geleden werd. Bijgaande foto's completeeren het beeld. Men ziet er verblijven onder, die doen herinneren aan de ergerlijkste kampongtoestanden uit vroeger jaren. De kleeding en het voed-



Aan de groote schoonmaak in het Makassarkamp.



Kinderen bezig met het sorteeren van groenten in het Tjidengkamp.

sel waren onvoldoende, de straffen voor zelfs kleine vergrijpen waren vele en zwaar. Wel moet men de grootste bewondering koesteren voor de wilskracht, de geestkracht van hen die de ellende van deze kampen heeft kunnen overleven. Het moreel van deze menschen moet wel bijzonder sterk zijn geweest. Dat zij ook nog ná de Japansche capitulatie voor een gedeelte waren gedwongen in deze kampen te blijven, zij het dan onder iets gunstiger omstandigheden, vormt een ernstige voor de gezagsinstanties, die blijkbaar geen begrip hebben gehad van wat er in die kampen

werd geleden en hoe er naar uitkomst maanden lang was gehunkerd. Zelfs in zijn eerste radio-redevoeringen heeft Dr. Van Mook nauwelijks van dit ontzaglijke lijden van onze landgenooten gerept.

Uit verschillende brieven welke wij hebben gepubliceerd, heeft men zich een indruk kunnen vormen van het leven in deze kampen. De foto's geven een treffend beeld van het milieu. Men moet Indië kennen om te kunnen beseffen, wat het zeggen wil in zoo'n omgeving te moeten ademen. Een eeresalut voor hen, die het hebben kunnen doen!



Aan de kokertij in het Makassarkamp te Batavia.

Het heengaan van **Generaal van Oyen**

Over het ontslag dat luitenant-generaal L. W. van Oyen heeft genomen, heeft men reeds opvallende commentaren kunnen lezen. Men sprak, — 't was weinig elegant uitgedrukt! —, van ratten die het zinkende schip verlaten, maar wij blijven toch nog altijd rekenen op een nieuwan kapitein, die het zijn juiste koers zal geven.

Luitenant-generaal Van Oyen arriveerde op Oudejaarsavond te Melbourne en op 4 Januari is hij per vliegtuig weer naar Java vertrokken, via Timor. Deze maand zal hij weer naar Australië gaan om zijn volgende privé-bezoek voor te bereiden. Als hij niet weer in dienst zal worden gesteld — hij is 57 jaar oud en nadert den pensioengerechtigden leeftijd —, zal hij enkele maanden in Australië



*Luitenant-Generaal L. H. van Oyen,
Commandant van het
Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger.*

blijven en misschien er zich zelfs vestigen. Met betrekking tot de toestanden op Java, zei hij dat dit eiland zonder Nederlandsch gezag binnen een jaar weer in denzelfden primitieven staat zou zijn als 200 jaar geleden. De openbare werken, die de Indonesiërs onder controle hadden, waren gedesorganiseerd. Overal waar de Indonesiërs maar een gering gezag hadden, is geplunderd, de zakenrijk van Bandoeng, een van de mooiste van de wereld, is ontluiserd. De Nederlanders waren er in geslaagd dertien bataillons blanke veiligheidstroepen op Java te krijgen en nog een aantal wachtten nog slechts om aan land te gaan. Hij was van meening dat de moeilijkheden spoedig voorbij zouden zijn, zeker binnen een jaar!

Journalistieke en andere herinneringen door Boekitangin

Ridders van de Pen. IV.

— Nee beste jongen, voor mij geen sigaret... Ik mag niet rooken, en ik mag niet drinken, en ik mag niet veel eten, en ik mag niets doen wat lekker is... Ik word oud... In schrijven heb ik eigenlijk ook geen lust meer. Nog een paar maanden, een half jaartje op z'n hoogst en ik trek me terug en word vischboer. Dat had ik al veel eerder moeten doen...

Zoo sprak, omstreeks 1921, half serieus en half in scherts, H. C. Zentgraaff, toen reeds alom bekend, maar nog niet alom geveerd als „Z”. Hij zat op de punt van Zaalberg's schrijftafel in de redactiekamer van het Nieuwsblad, waar hij ons juist uitermate vermaakt had met een relaas van zijn jongste avonturen in Bandoeng, dat volgens alle rechtgeaarde Bandoengers het Nizza van het Verre Oosten is. (En Nizza is natuurlijk het Bandoeng van Europa). Hij hield ervan met zijn eigen kfeine euvelen te coquetteren, zooals hij zich ook gaarne mocht vermeien in de idee van de journalistiek er aan te geven. In zijn hart wist hij natuurlijk duvekaters goed, dat hij als journalist geboren was en in het harnas zou sterven. Maar het spelen in gedachten met een andere mogelijkheid trok hem aan, en een vischvijver had in die dagen ontegenzeggelijk groote bekoring voor hem. Zaalberg zat al rookend met een sceptisch glimlachje te luisteren, hij had dat verhaal over Z's aanstaande retraite en de lofzang à la Poot op het bestaan van den gerusten vischboer al wel honderd keer gehoord. Hij wist wat hij aan Zentgraaff had.

— Zou hij werkelijk meenen wat hij zegt?, vroeg ik toen Z. vertrokken was.

— Natuurlijk meent hij het... nu... Maar over vijf minuten meent hij weer wat anders. In elk geval krijgen we hem morgen om elf uur weer aan de telefoon, en overmorgen ook, en over vijf jaar nog, als O.L.H. hem het leven gunt. Tegen den tijd dat Z, vischboer wordt is Abdoel Moeis bisschop van Batavia!...

En inderdaad was Z. den volgenden morgen, en nog vele morgens, prompt om elf uur aan de telefoon voor zijn Bandoengsche news reel, een serie van tien of twaalf eigen berichten, die hij voor ons en voor het Soerabalasch Handelsblad verzamelde. Bandoeng was een vrij stil en stijf plaatsje, waar nu niet zoo vreeselijk veel te beleven viel. Vergeleken bij Batavia en Soerabaja, en zelfs Medan, was het de provincie. Maar er zaten nogal wat regeeringsbureaux, en waar regeeringsbureaux zaten was nieuws, en waar nieuws was wist Z. het los te peuren, n' importe comment. Tijdens zijn Bandoengsche verblijf leidden alle departementale wegen naar Zentgraaff, tot groote woede van vele afdelings- en nog hoogere hoofden, en tot wrok van de andere plaatselijke newsgetters, die met hun allen in een week nog niet half zooveel vergaarden als Z. in één dag, als hij op dreef was.

Er zijn heel wat sterke verhalen gedaan over de manier waarop Zentgraaff aan nieuws kwam. Men sprak van inti-

midatie, afdreiging, omkoopertij en ik weet niet wat voor erge dingen meer. Ik voor mij geloof aan een veel onschuldiger verklaring, althans wat betreft zijn activiteit in de eerste periode, toen hij nog geen hoofdredacteur was, maar reizend correspondent en free lance. Zentgraaff was toen, als hij zulks verkoos, een charmeur als geen ander, iemand die boeiend praten kon, maar ook, even goed, geboeid luisteren, daarbij gul, hulpvaardig, goedlachs, beurtelings imponeerend en joviaal, en met een scherpe neus voor de kleine zwakheden en ijdel-tuiterijen van zijn medemenschen, kortom hij was voorbestemd om vele en goede relaties te maken in de ambtenarij — waarvan hij overigens een hartgrondigen afschuw had. Deze eigenschappen en zijn rustelooze jacht op nieuws waren al voldoende om hem al zijn concurrenten een slag voor te doen zijn. Dat hij daarnaast ook nog wel eens een keer het wapen van de bluf en de overdondering gebruikte, zou ik niet willen ontkennen, het komt me zelfs waarschijnlijk voor. Want geen roofdier begeerde heftiger zijn prooi dan Zentgraaff de groote primeur die voor hem, en voor hem alleen was. Hij moet wel tigervreugde gesmaakt hebben bij het verorberen van de buit. En hij zal ook wel eens tijgermethodes gebruikt hebben om ze te bemachtigen. Overigens is ieder, die wel eens aan nieuwsgierij gedaan heeft, bekend met de kwasi-algemeen menschelijke eigenschap van te willen pronken met wat men weet. Uit eigen ervaring zou ik zeggen, dat van de tien menschen, die door een reporter worden aangeklampt, er negen branden van verlangen om alles los te laten wat ze weten, mits ze zeker zijn, dat het voor hen geen kwaad kan. Het is minder een proces van deuren forceeren dan wel van het bereiden eener elegante sortie. En hierin was Z. een grootmeester.

De jacht op nieuws was voor hem in die dagen een kunst, die hij om der wille van de kunst beoefende, en een levensbehoefte. Ik herinner me hoe hij op een morgen zijn dagelijksche berichten besloot met een nieuwtje dat hemzelf betrof: het schilderachtig verhaal van twee Bandoengsche advocaten, die hij vroeger dwars had gezeten, en die hem dienselfden morgen in een hinderlaag hadden gelokt, waarbij hij met een zware ijzeren staaf bewerkt werd. Bloedend verwond, en met zijn heele hoofd omzwaachteld, kwam Z. op het vaste uur aan de telefoon en ik weet niet welke stemming bij hem overheerschte: de wrok tegen de twee laffe deugnieten of de professioneele voldoening over alweer een nieuwtje dat hij had en geen ander. Ik vermoed het laatste, want nieuws ging bij Z. boven alles. Als men beweerde dat een van de preoccupaties op zijn sterfbed de wetenschap geweest is dat niet hij maar een ander deze heele groote aanstaande primeur zou krijgen, zou ik het gelooven ook.

Van de trits pers-potentaten waartoe behalve hijzelf ook Berretty en Wybrands behoorden, heeft Zentgraaff het langst gewerkt en het meest geschreven. Hij heeft ook het best geschreven, tenminste wat zijn reportages betreft. Als man van de groote reportage stond hij bij ons op eenzame hoogte. Was hij in Engeland, Frankrijk of Amerika geweest, zijn naam zou thans even bekend zijn als die van een Ward Price, Albert Londres of Knickerbocker. Maar hij was een Nederlander die in Indië leefde en werkte, en alleen in Indië wisten de menschen van het vak welk een reus zich in hun midden bewoog. In het Moederland is zijn naam en zijn werk schier onbekend gebleven. Toch ken ik geen enkele Nederlandsche journalist, die als reizend correspondent en groot-reporter in de schaduw kon staan van den gewezen typograaf uit de Standaard-drukkerij te Amsterdam. Evenmin als Zaalberg, Berretty en Wybrands had hij veel meer dan lager onderwijs genoten, maar evenals zij had hij deze handicap overwonnen door nooit verslappende wilskracht, zelfstudie en ontwikkeling van zeldzame aangeboren gaven. Ongetwijfeld kent men tal van Nederlandsche publicisten die meer bereisd waren, een grooter eruditie hadden en een koeler schouwend en logischer combineerend nuchter verstand. Maar geen hunner heeft een werk nagelaten als „Atjeh”, een tot een waar epos uitgegroeide reportage. Geen hunner was een zoo sterke persoonlijkheid als Zentgraaff, geen hunner schreef met zooveel zwier en geest, niemand wist zoo meesterlijk de groote lijn vast te houden, zonder het schilderachtige detail uit het oog te verliezen. En zeer zeker had niemand in dezelfde mate als hij die zeldzame gave van altijd daar te zijn waar het spannen ging: zijn unieke flair. Nogmaals, er waren en er zijn publicisten, die Z. wat degelijke kennis en belezen-

Abonnementsgeld

1e kwartaal 1946

Wij verzoeken onze abonné's het abonnementsgeld voor het eerste kwartaal 1946 op onze postgirorekening No. 85369 te willen doen overschrijven.

Over de abonnementsgelden, welke ná 25 Januari a.s. nog niet door ons zijn ontvangen, zal per postkwitantie worden beschikt, verhoogd met 20 cent incassokosten.

De Administratie.

heid aangaat in hun zak konden steken. Maar Z. had bij al zijn tekortkomingen en leemten iets, wat de anderen misten: een sprankje genie, een vleugje genialiteit. Hij kon spelenderwijs krachtoeren verrichten — en elk van die tintelende, met groote vaart en trefzekerheid geschreven reportages was een krachtoer — waartoe zij zelfs niet door hun krachten te forceeren in staat zouden zijn geweest. Het was niet een verschil van graad, maar van klasse. Il état d'un autre ordre, om met Pascal te spreken.



Had Zentgraaff zich door zijn reisbrieven en reportages langzamerhand groote bekendheid verworven, zijn eigenlijke machtspositie in de Indische samenleving dateert pas van zijn optreden aan het hoofd van een blad — een jaar of zes nadat hij tegenover zijn intimi zoo hoog placht op te geven van zijn vischboeridealen. Schrijver dezes heeft altijd den reporter boven den hoofdredacteur gerefereerd. Weliswaar heeft Z. ook in die laatste hoedanigheid een berg werk verzet, en dikwijls groot en goed werk — want de hoofdredacteur geeselde, wat hij als misstand zag, even koen en onbarmhartig als de reporter dat had gedaan — maar tevens kwamen nu zekere karakterfeilen, die altijd in kiem aanwezig waren geweest, hinderlijk aan den dag: heerschezucht, onbeheerschtheid, wispelturigheid, gemis aan scrupules. Wanneer men Zentgraaff's activiteit, eerst aan het hoofd van het Soerabaiasch Handelsblad, later van de Javabode, naspeurt, valt die in vele briljante episodes uiteen, maar de doorgaande vaste lijn ontbreekt. Hij streed voor wat hij goed achtte voor Indië en voor Nederland, dat doel bleef steeds hetzelfde, maar zijn waardeering van goed en kwaad veranderde nogal eens, en daarmee zijn houding tegenover personen en problemen. Ook raakte hij als hoofdredacteur veel van de bonhomie en van de vergoelijkende humor kwijt, welke het werk van den reporter vaak hadden gekenmerkt.

Evenals bij Berretty en Wybrands steeg bij hem met het klimmen der jaren het toch altijd al zeer sterke superioriteitsbesef en daalde de achting voor de menschen om hem heen. De goedlachsche en vroolijke conquistador werd een grimmig heerschapp met een adelaarsoog voor de euvelen van de maatschappij en de gebreken van het individu, — kwasi onfeilbaar naar eigen overtuiging en meedoogenloos inhakkend op wie zijn meeningen-van-het-moment niet deelde. In zijn polemieken was hij nauwelijks minder fel en onbehoorlijk dan vroeger K.W. Wie zich niet boog, moest gebroken worden, hoe dan ook, en er was schier geen wapen, dat Z. versmaadde als het er op aan kwam een tegenstander te fruiken. Tegen dezen geduchten vechtersbaas was jarenlang niemand in de Indische perswereld opgewassen, hij maakte er regen en zonneshijn al naar hij verkoos, en het was ten slotte pas een buitenstaander, de essayist Du Perron, die met zijn vlijmscherp intellect en uitzonderlijke polemische gaven meer dan een portuur voor den Geweldige bleek te zijn. De telkens terugkeerende duels tusschen



De winkel in het Tijdengkamp te Batavia.

de twee, deden Z's prestige geen goed, integendeel.

Zentgraaff is heengegaan op een tijdstip dat zijn oog nog niet verdonkerd, maar zijn groote kracht toch wel gebroken was. De tweede wereldoorlog was juist ontbrand en zijn dood was in zoverre genade, dat hem het bittere besef van zich geheel in zijn binnen- en buitenlandse politiek vergist te hebben, bespaard bleef. Zentgraaff was namelijk al vele jaren eerder tot de conclusie gekomen, dat het voor Nederland's positie in het Verre Oosten goed zou zijn indien Duitschland er weer vaste voet kreeg. Toen dan ook in het begin der twintiger jaren hertog Adolf van Mecklenbuig voor een Duitsch consortium naar Indië reisde met het doel Nederlandsch Nieuw Guinea voor den duur van 99 jaar te pachten, waarbij aan den pachter overheidsrechten zouden worden toebedeeld, was Z. een der weinigen, die ooren had naar dit plan. Uit dezelfde overwegingen sympathiseerde hij een twaalfstal jaren later met het Deutsche streven naar terugwinning van de verloren koloniale gebieden. Zelf autoritair en zelfs dictatoriaal van aard, kreeg hij sympathie voor het nationaal-socialisme, en zijn — zeer nuttige en heilzame — strijd tegen de Aneta-racket bracht hem, bij de oprichting van een nieuw persbureau, in nauwere aanraking met het Deutsche Nachrichten Buro en de daarmee gelieerde United Press dan wenschelijk was. Zoo omstreeks 1935 waren Deutsche belangen achter de schermen zeer ijverig bezig invloed te krijgen op de Indische publieke opinie. Een poging om de aandeelen van Aneta te koopen was mislukt, maar in twee of drie groote bladen kon men zeer duidelijke pro-Deutsche tendenzen aanwijzen, waar dan ook aan toe te schrijven. Sommige voor Duitschland gunstige artikelen, in die bladen verschenen, werden in hun geheel met gejuich door Volk en Vaderland overgenomen, hetgeen al een zeer veeg teeken was.

Ik geloof niet dat de krant van Zent-

graaff aan een achterbaksche infiltratie van Duitsch venijn onderhevig was. Z. schreef uit vrije overtuiging, en hij wilde geen Duitsche, en zelfs geen Duitsche naast Nederlandsche, doch louter Nederlandsche en Indische belangen dienen. En had hij den tienden Mei 1940 beleefd, het lijdt geen twijfel of deze oud-Atjehstrijder, drager van meer dan één militaire onderscheiding, zou met heel zijn onverschrokken en hartstochtelijke persoonlijkheid de goede zijde hebben gekozen.

Hij stierf in het begin van 1940, actief en strijdbaar tot enkele dagen voor zijn dood, toen zijn geest zich van de aardse beslomeringen afwendde om zich op de eeuwige dingen te richten. Met hem viel een hooge boom in het woud der Indische journalistiek.

Van de

Redactietafel

De stichting „Nederland zal Herrijzen”, waarvan het secretariaat is gevestigd Valkenboschlaan 39, Den Haag, geeft een wekelijksch „bulletin” uit. Het nummer van 15 December j.l. bevat o.m. een uitgebreid overzicht onder den titel „De Oorlog en Sumatra”, waarin de dappere strijd van Nederlandsche mannen en vrouwen wordt belicht tegen den Japanschen dwingeland, maar waarin bovendien een aangrijpend beeld wordt gegeven van hetgeen onze land- en rijksge-nooten onder de Japansche martelmetho-den hebben moeten doorstaan.

Ten bate van het comité „Nederland helpt Indië” geeft de stichting „Herrijzend Nederland” in Den Haag twee voorstellingen in deze maand, n.l. op 16 Januari (het gezelschap Cor Ruys) en op 20 Januari de film „Tanah Sabrang”.

Echo's uit de Perswereld

De Londensche besprekingen tusschen vertegenwoordigers der Britsche en Nederlandsche regeeringen op 27 December, houdt nog steeds de gemoederen bezig, en het is in de perswereld dat de echo's hiervan hun duidelijkste verklanking vinden.

De Londensche „Times” wijdt op 28 December een hoofdartikel aan dit onderwerp; wel een bewijs dat ook in Britsche kringen het enorme belang van deze „Indonesische quaestie” (zoals de Britsche pers het noemt) wordt ingezien. Het blad schrijft dan: dat nadat de Japansche troepen op Java zichzelf in feite ontwapend hadden door hun uitrusting aan terroristische benden als den „Zwar-ten Stier” en fascistische jongeren groepen, over te geven, Groot-Brittannië tegen haar wil betrokken werd in het binnenlandsche geschil tuschen de Nederlandsche autoriteiten en de Javaansche nationalist en zich bloot gesteld ziet aan de verwijten der Aziatische volkeren, waarmee zij zelf tot overeenstemming tracht te geraken op grond van het feit dat zij het herstel van een verouderd „imperialisme” bevordert.

„Het antwoord der Nederlandsche regeering van jongstleden Zaterdag op de ongerustheid, die in de verklaring van het Amerikaansche State-Département werd uitgedrukt, maakt het duidelijk, zoo schrijft het blad, „dat deze verdenking zonder grond is en dat de Nederlandsche autoriteiten vastbesloten zijn voort te gaan met het Indische probleem tot een oplossing te brengen, die zal overeenstemmen met de principes van het Handvest der Vereenigde Volken.”

Het is te hopen dat de Indische leiders volledig willen samenwerken bij het onderdrukken van deze verschrikkingen — die de geheele nationalistische beweging voor het ook van de beschaafde wereld in discredit dreigen te bren-

gen — en de eigenaardige combinatie van primitief bijgeloof en verfinde wreedheden op rekening van de geheime organisaties zal kunnen schrijven.

Het herstel van de orde op Java is de eerste stap naar die overeenstemming tusschen de Nederlandsche regeering en de nationalistische beweging welke het algemeen belang der vereenigde volkeren vereischt en de voortgang der bespreking tusschen de Britsche en de Nederlandsche minister-presidenten zal ongetwijfeld de bijdrage bepalen, die dit land tot het verschaffen van de voor een bevredigende oplossing noodzakelijke omstandigheden, kan leveren.”

Het Amerikaansche Weekblad „Time” meent te weten dat „een scherp omlind ofschoon algemeen plan” in de conferentie te Chequers is aangenomen, dat voorziet in het niet terugtrekken van de Britsche troepen uit Indië en het zuiveren van een gebied van voldoende uitgestrektheid om de nationalist en te imponeren en den Nederlanders een basis te geven van waaruit ze kunnen handelen. Het tweede punt van het plan is volgens het blad, dat de Nederlanders er in hebben toegestemd een begin te maken met besprekingen met de gematigden en een grootere politieke prijs te betalen voor de orde. Atlee zou de Nederlandsche delegatie gezegd hebben, dat de Britsche regeering niet voornemens is een onverlicht Nederlandsch imperialisme in Nederlandsch Oost-Indië tot in het oneindige te blijven steunen, omdat te veel op het spel staat.

Ingeval de Nederlanders zouden weigeren concessies te doen, dan zou, aldus „Times”, de kwestie voor de vereenigde volkeren worden gebracht.

Dr. Van Mook zou met Prof. Schermerhorn overeen zijn gekomen, dat van volledig zelfbestuur binnen vijftien of twintig jaren geen sprake kan zijn, maar

dat „iets beperkters” verleend moet worden. Hij zou hebben voorgesteld, dat een Indische volksvertegenwoordiging in het leven zou worden geroepen en een kabinet onder zijn leiding.

Ook het Engelsche Weekblad „The Spectator” laat zijn licht over dit onderwerp schijnen en schrijft onder meer:

„De Engelsch-Nederlandsche besprekingen van verleden week te Chequers, waaraan de Britsche en Nederlandsche minister-presidenten deelnamen, hebben aanzienlijk meegewerkt tot het vormen van een duidelijk beeld van onze politiek in Indonesië. Een groeiend aantal menschen in dit land beschouwen met afkeer de taak, die aan onze troepen in Batavia is opgedrongen. Het schijnt hun toe, dat dit de onderdrukking meebrengt van de nationalistische beweging.

Het communiqué, dat aan het einde van de conferentie verstrekt is, noemde de resultaten bevredigend en betoogde, dat de taak van de Britsche troepen beperkt is tot de liquidatie van de Japansche bezetting der eilanden; wij hebben ook de plicht de ongelukkige geïnterneerden uit hun ellende te bevrijden. De toekomst van de nationalistische beweging is voor ons van geen belang, behalve op het stuk van deze beide punten. De conferentie heeft evenwel duidelijk gemaakt, dat wij verlangend zijn een overeenkomst tot stand te zien komen tusschen de Nederlanders en de Indonesische nationalist en. De oplossing van dit politiek conflict zal ons bevrijden van een zware militaire verantwoordelijkheid.”

De heer Arnold Vaz Dias, die de naoorlogsche ontwikkelingen en verwikkelingen van nabij heeft meegemaakt, en voor eenigen tijd in Londen en Den Haag verblijft, leverde het volgende commentaar:

Drie belangrijke gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt na de besprekingen op Chequers, die volgens allen die daarbij betrokken waren, over het algemeen een bevredigend verloop heben gehad.

In de eerste plaats kan worden geconstateerd, dat de Engelsche zoowel als de Nederlandsche regeering erkent, dat een toestand van veiligheid in Ned. Indië een dringende noodzaak is. De aanwezigheid van den chef van den imperialen generalen staf, Lord Allanbrooke, bij de besprekingen is een duidelijk bewijs voor het belang, dat men hecht aan de maatregelen tot het herstel van wet en orde.

In de tweede plaats blijkt er een wederzijdsch begrip te bestaan voor elkanders positie en moeilijkheden en voor de beperkingen en reserves, welke daarvan een mogelijk gevolg zijn.

In de derde plaats is, als gevolg van deze groote mate van gelijkheid van inzicht, waarmede beide regeeringen de Indische vraagstukken benaderen, de mogelijkheid van overeenstemming met de Indonesiërs aanzienlijk toegenomen. De Indonesiërs zullen nu moeten toonen, of zij bereid en in staat zijn tot een constructieve samenwerking.

De onderhandelingen met de Indonesiërs zullen na den terugkeer van dr.



De vuilnisman haalt zijn vrachtje in het Tijdengkamp te Batavia.

van Mook naar Batavia weldra in een nieuwe faze komen, doch sensationele ontwikkelingen kunnen daarbij nauwelijks verwacht worden. Niettemin bestaat het rustige vertrouwen, dat er in de naaste toekomst voorwaarden zullen worden geschapen, die een basis opleveren, waarop een constructieve politiek kan worden gebouwd."

„Trouw" bevat de gang van zaken in het geheel niet. „De Republiek komt tegenover Nederland als partij te staan, met den Engelschman als censor" zoo schrijft het blad op 31 December, en verder:

„Wij achten dezen gang van zaken in strijd met de waardigheid van het Koninkrijk der Nederlanden, in strijd met onze parlementaire rechten en vrijheden en in strijd met het welbegrepen belang van Nederland en Indië.

Nu kan de heer Van Mook wel allerlei sussende dingen zeggen: nu kan de regering mogelijk beweren dat het een succes is dat de zaak niet voor de Vereenigde Staten komt, gelijk Sjahrir wilde wij achten dezen gang van zaken onrechtvaardig, smadelijk en funest".

Het „Haarlemsch Dagblad" is van meening dat het communiqué de hoop wekt op een spoedige daadwerkelijke verbetering in den toestand. (29 Dec.), terwijl „De Tijd" van 2 Januari een hoofdartikel de politiek „duister" noemt en zich afvraagt:

„Is deze verklaring een stroohalm of is zij de lijn, waarmee een reddingstros wordt aangegooid? Als het dit laatste is, dan is het naar onze meening de dure plicht onzer diplomatie geen middel onbeproofd te laten den tros vast te maken."

Curaçao heeft moeilijkheden.

Ook aan den anderen kant van de aardbol is de politieke ontwikkeling niet zonder haken en oogen. Aan het conflict daar gerezen, wijdt het „Haagsch Dagblad" (vroeger: „Het Parool") op 3 Jan. het volgende artikel.

„Tusschen den gouverneur van Curaçao, de oud-journalist dr. P. van Kasteel en de Staten van deze eilandengroep, is een conflict gerezen, doordat de Kroon de ingediende begroting niet heeft bekrachtigd, daarmee de beslissing in handen leggend van de Staten-Generaal in Den Haag. Met slechts één stem vóór hadden de Curaçaosche Staten dit staatsstuk verminkt door hun goedkeuring te onthouden aan de hoofdstukken Defensie (f 6 mill. en Crisiszaken f 300.000), aldus het totaal der uitgaven terugbrengend tot ruim 16 miljoen gulden. De ontvangsten voor 1946 worden op 25 miljoen gulden geraamd.

De gouverneur heeft in den voorzomer van 1945 zonder resultaat de leden van de Staten in zijn ambtswoning ontboden om hun uiteen te zetten, waarom de defensie-uitgaven voor 1946 op hetzelfde bedrag geraamd waren als voor 1945. De

oorlog met Japan was nog niet afgelopen, er waren geen teekenen dat de Amerikanen in de naaste toekomst hun troepen uit onze West zouden terugtrekken en het bleef om redenen van veiligheid zowel als prestige geboden, den schuttersplicht onverminderd te handhaven. Tevergeefs ook herhaalde de Alg. Mil. Commandant als regeeringsgemachtigde in de Statenvergadering de verzekering van den gouverneur, dat demobilisatie zou volgen zoodra de internationale toestand zulks mogelijk maakte, zoodat de gevoteerde gelden dan onuitgegeven in de staatskas zouden blijven. De Staten wenschten de defensieuitgaven slechts bij supplettoire begroting toe te kennen, en aangezien de gouverneur daartegen om staatsrechtelijke redenen bezwaar maakte werden beide hoofdstukken op 3 Juni van het vorig jaar afgestemd.

Inmiddels is de oorlogstoestand grondig gewijzigd. De Amerikaansche troepen, die op de Caraïbische eilanden gestationeerd zijn, worden geleidelijk aan teruggetrokken en het gevolg hiervan is, dat de militaire autoriteiten op Curaçao ook reeds een aanvang hebben kunnen maken met het demobiliseeren der troepen. Zoo worden de defensiekosten voor 1946 in plaats van op 6 miljoen dan ook thans geraamd op 2½ miljoen gulden, het bedrag dat, indien wij goed zijn ingelicht, op de nieuwe begroting zal figureeren, wanneer deze binnenkort aan de Tweede Kamer zal worden voorgelegd.

Eindelijk weer thuis!

Van Repatrieerenden tot Gerepatrieerden.

Achtthonderd Nederlanders ondergingen Donderdagavond 3 Januari een naamsverandering: van repatrieerenden werden zij gerepatrieerden, als eersten van een groote groep, die naar wij allen hopen, spoedig in patria zal zijn weergekeerd.

Zoo groot was het enthousiasme der begroetingen, vanaf de IJmuidensche havenhoofden tot en met de Fruitloods van de K.N.S.M. te Amsterdam en nog verder, dat de 1800 passagiers der „Almanzora" — als eerste repatrieringsschip binnenge-loopen — zeer diep getroffen waren. Aangrijpend klonk het Wilhelmus in de koude winternacht..... eindelijk weer thuis!

Maar „Evacuee" blijft!

Inderdaad, een naamsverandering ondergingen zij, maar één naam wordt niet zoo gemakkelijk uitgewischt: evacuée — of „een mooi woord voor: er uit gegooid zijn" — zooals onlangs een der Nederlandsche dagbladen schreef.

Een speciale verslaggever van „Het Indisch Nieuws" was in de gelegenheid het laatste deel van de reis aan boord van de „Almanzora" mee te maken. Hij sprak met velen, mannen, vrouwen, kinderen, maar allen hadden één wensch: rust, niet meer elken dag tusschen duizenden menschen zooals in de kampen op Java en

aan boord der repatrieringsschepen, rust in de kleine kring der vertrouwden, een echt bed om op te slapen, veilig.....

En hoe ontroerend was de stem van den kleinen, dapperen jongen, die aan den „mijnheer uit Holland" vroeg hoe het

met de Koningin ging en zei: „dat is lief van haar" toen hij hoorde, dat Zij de meubels uit het paleis aan het Haagsche Noordeinde ter beschikking van de getroffen gebieden had gesteld.

Talloos zijn de impressies, die uw ver-



Een overzicht van de huisvesting in het Makassarkamp te Batavia.

slaggever uit de pen willen; hij zal zich echter moeten beperken tot enkele indrukken uit een onderhoud dat hij met den vertegenwoordiger der repatrieerenden, den heer Joor, „transportleider“, tusschen IJmuiden en Amsterdam gehad heeft.

Aan boord van de „Nieuw Amsterdam“.

De reis van de „Nieuw Amsterdam“ dan, is werkelijk buitengewoon vlot verlopen, zoo vertelde de heer Joor. Het was opmerkelijk dat wij in bepaalde ongunstig bekend staande zee streken telkens weer prachtig weer troffen, terwijl als het ware achter ons aan, de booze weergoden hun schade inhaalden. Zelfs de Golf van Biskaja was als olie zoo glad, toen de „Nieuw Amsterdam“ er door koerste. Als men de drukte aan boord als onvermijdelijk feit aanneemt (en dat deden natuurlijk allen, die waarlijk in de Japansche concentratiekampen en daarna nog wel wat anders gewend zijn!), was de verzorging beslist goed. Een corveeploeg van vijfhonderd mannen deed allerlei diensten, en ook een ongeveer even groot aantal Britsche militairen — die tronwens onder deze voorwaarde te Singapore aan boord waren genomen — was zeer behulpzaam. De verstandhouding tusschen hen en speciaal het vrouwelijk deel der burger passagiers was zoo goed, dat er te Southampton menig traantje is gelaten, toen de militairen van boord moesten!

Ook de recreatie was, de omstandigheden natuurlijk in aanmerking genomen, best in orde. Er waren filmvoorstellingen en cabaretuitvoeringen, terwijl wij in volle zee zelfs een grandioos Kerstfeest hebben gevierd. De geest aan boord was dan ook prima; geringe en groote onconvenienten werden in de gedachte „wij gaan naar huis“ sportief opgevat en genomen. Helaas is er waarschijnlijk van een langszijliggende boot mazelen overgekomen, zoodat wij nog al wat kinderen met deze ziekte, die zich gelukkig niet in ernstigen vorm openbaarde, in het hospitaal kregen. In Colombo werden voor de Nederlandsche militairen, die zich aan boord bevonden, uniformen verstrekt, en wel in zulke meer-dan-voldoende hoeveelheden, dat later ook verschillende burgers hieruit voorzien konden worden.

Seuz was eigenlijk onze eerste pleisterplaats, en wat voor een, vertelde de heer Joor verder. De ontvangst daar met muziek en tal van autoriteiten zal door de passagiers der „Nieuw Amsterdam“ nimmer vergeten worden. Wij kregen kleeren, Rode Kruis zakjes met toiletartikelen, sigaretten, en versnaperingen. Zelfs was er voor de kinderen een speeltuin!

Hier kwam ook luitenant-kolonel S. C. F. Maas van den Dienst der Repatriëering aan boord, die ons verder met raad en daad heeft bijgestaan. Door eenige moeilijkheden met de kleedingmaten, konden niet direct alle repatrieerenden worden gekleed, maar aan boord was dit euvel ook spoedig verholpen. Het is fantastisch te zien wat de vrouwen van deze toch altijd min of meer haastig uitgereikte kleeding hebben kunnen maken. — En hiervan heeft ook uw verslaggever zich kunnen overtuigen: van dekens hebben zij de aardigste hoedjes gemaakt en zelfs corsages, die de Nederlandsche vrouwen jaloers zouden maken! De prachtige

nieuwe schoenen die een ieder in Suez kreeg, doen elk Nederlander watertanden.

Ook in Soutampton is best voor ons gezorgd, zoo ging de heer Joor verder. Leden van het Britsche Women Voluntary Service hadden stapels mutsen, dassen en warme wanten klaarliggen; sigaretten en chocolade — die ook aan boord tegen een zacht prijsje te krijgen waren, en wij hadden allen in Singapore £ 5 voorschot gehad, waarvoor het een en ander aangeschaft kon worden — waren ook weer van de partij.

Met de „Almanzora“ naar huis.

Den volgenden dag is de helft van de „Nieuw Amsterdammers“ aan boord van de Britsche „Almanzora“ gegaan, en nu zijn wij hier — zoo besloot de heer Joor zijn interessante verhaal. Hij had het trouwens druk, want de 1800 passagiers waren overhaast aan het pakken van hun bagage getogen, omdat zij volgens de laatste mededeeling, allen reeds denzelfden avond nog naar huis zouden worden gebracht.

Inmiddels was het donker geworden. Duizenden menschen langs het Noordzeekanaal riepen hun groeten en probeerden in contact te komen met familieleden of kennissen, die zich aan boord moesten bevinden. Origineel was het denkbeeld van den chauffeur, die met zijn autolampen seinde en ook de convoieerende bootjes zetten de „Almanzora“ telkens in het zonnetje, wat dan weer luid gejuich van weerskanten tengevolge had.

Eerst om half negen 's-avonds kwam het schip voor de wal. Een muziekkorps speelde het Wilhelmus, zachtjes door alle repatrieerden, nu gerepatrieerden geworden, meegezongen. De figuur van de Prinses, in het licht der booglampen duidelijk te onderscheiden, veroorzaakte onder de opvarenden groot enthousiasme, dat echter tot ware geestdrift steeg toen men hoorde, dat Zij aan boord zou komen. Eenvoudig bewoog de Prinses zich tusschen de honderden, waarvan het voor

velen zoo lange jaren geleden was, dat Zij Haar gezien hadden en voor sommigen (o.a. de kinderen) zelfs de eerste maal.

Maar eindelijk was dan toch het moment aangebroken, waarnaar reikhalzend was uitgezien: de gangways mochten betreden worden en de Amsterdamsche passagiers — dat wil dus zeggen: zij, die Amsterdam als hun destinatie hadden opgegeven — mochten van boord. Het wekte eenige teleurstelling dat de anderen deze nacht nog aan boord moesten overnachten, maar de verzekering dat ook zij morgenochtend vroeg thuis zouden zijn, werkte geruststellend.

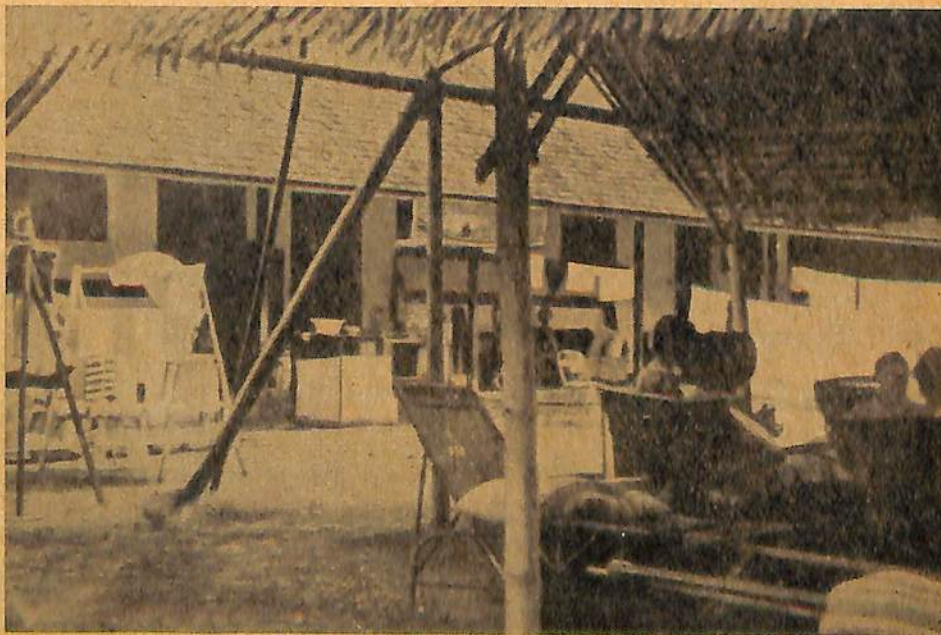
De groote fruitloods van de K.N.S.M. was werkelijk op keurige wijze belangeloos door deze maatschappij in een ontvangstcentrum omgetooverd. Kleurige vlaggen hingen van de zoldering, een podium was opgericht, overal stonden tafels en stoelen, waar ververschingen konden worden gebruikt, door de wakkere meisjes en vrouwen van het Amsterdamsche V.H.K. geserveerd. Een speciale in-deeling naar bestemming, maakte een vlot afvoeren mogelijk; de paar honderd Amsterdamsche gerepatrieerden maakten de zaal op geen stukken na vol.

Door een andere ingang kwamen de zieken, gedeeltelijk per brancard, van boord. Het Nederlandsche Rode Kruis dat ook aan alle passagiers welkomstpakketten uitreikte, stond met ambulanceautos en verplegers gereed.

De lange rijen autobussen van het departement van Verkeer en Energie behoeden niet alle in het geweer te komen. Nog dezelfde avond werden de Amsterdammers voor de stoep van hun huis afgeleverd.

Weer thuis! Eindelijk weer thuis! Al is Nederland dan koud, al vriest het op het oogenblik en al hebben wij weinig kolen, deze gasten zullen wij als eeregasten behandelen. Zij hebben recht op een warme ontvangst en verzorging.

V.



Hospitaal in het Tjidengkamp te Batavia.